Vammaisfoorumi ry
Handikappforum rf
Finnish disability forum

Kirjallinen asiantuntijalausunto

30.5.2022

Eduskunta
Liikenne- ja viestintävaliokunta
LiV@eduskunta.fi

Vammaisfoorumin kirjallinen asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi postilain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta (HE 58/2022 vp)

Vammaisfoorumi ry kiittää valiokuntaa mahdollisuudesta tulla kuulluksi hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi postilain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta (HE 58/2022 vp). Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Vammaisfoorumi kommentoi asia vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeudellisesta näkökulmasta sekä kentällä tehdyistä havainnoista käsin. Lausunnossamme keskitymme lain muutoksen vaikutuksiin vammaisten henkilöiden oikeusturvalle, tiedonkululle sekä kaikille sopivien asioimispolkujen tarpeellisuuteen.

1.Vammaisfoorumin keskeiset ehdotukset:

- Vammaisfoorumi esittää, että postijakelun harvennuksen johdosta, hallintolain 59 §:n 2.momentin mukaan kirje vastaisuudessa katsottaisiin tulleen lähtökohtaisesti perille 10 päivää kirjeen lähettämisestä, nykyisen seitsemän päivän sijaan.
- Vammaisfoorumi esittää, että toimintarajoitteesta johtuvaa tarvetta saada postit toimitettua kotiovelle saakka tulisi voida hakea hakijalle soveltuvalla tavalla. Palveluiden saatavuudessa on esiintynyt merkittäviä ongelmia, koska muutoksen on voinut tehdä vain tunnistautuneena verkkopalvelussa. Muutos tulisi tehdä tarkennuksena postilain 43 §:än.
- 48 §:n Vammaisfoorumi esittää käytettäväksi käsiteparia ”liikkumisesteisyys ja heikentynyt toimintakyky”, jota tulee kuitenkin tarkentaa siten että myös näkövammaiset henkilöt sisältyvät siihen.

2. Jakelun harventamisen vaikutukset tiedonkulkuun ja oikeusturvaan

2.2. Vaikutukset oikeusturvaan

Vammaisfoorumi muistuttaa, että vammaiset ihmiset ovat Suomessa paljon muita riippuvaisempia viranomaispäätöksistä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tarve pyytää oikaisua päätöksiin tai valittaa asiastaan hallinto-oikeuteen on merkittävästä yleisempää vammaisten henkilöiden keskuudessa kuin muiden, sillä usein on kyse arjen välttämättömistä palveluista. Osalla vammaisista henkilöistä ei ole myöskään pääsyä digitaalisiin työkaluihin, vaan turvautuvat edelleen kirjepostiin. Tästä ryhmästä osa saattaa vielä turvautua ulkopuoliseen apuun asioimisessa, lukemisessa ja kirjoittamisessa kuten henkilökohtaiseen apuun tai läheisen apuun, joita kumpaakin voi olla saatavilla sattumanvaraisesti.

Käytännössä tämä tarkoittaa, että käytettävissä oleva aika esimerkiksi oikaisupyyntöön tai valitukseen voi olla monilla henkilöillä hyvin lyhyt. Tästä johdosta, mikäli jakelua harvennetaan, pitkittyy viestien kulku helposti yhdellä-kahdella päivällä molempiin suuntiin. Harvaan asutuilla alueilla vaikutus saattaa olla jopa vieläkin pidempi.

Jotta muutos ei heikentäisi vammaisten henkilöiden oikeusturvaa, Vammaisfoorumi esittää, että hallintolain 59 §:n 2. momenttia muutetaan. Nykyisin vastaanottajan katsotaan saaneen asiasta tiedon seitsemäntenä päivänä kirjeen lähettämisestä. **Vammaisfoorumi, esittää että tämä hallintolain 59 §:n 2. momentti muutettaisiin siten että vastaanottajan katsottaisiin vastaisuudessa saaneen asiasta tiedon kymmenentenä päivänä kirjeen lähettämisestä.**

Tämä on hyvin tärkeää, sillä perustuslakivaliokunta on jo postilain aiemman muutoksen käsittelyssä todennut, että lakiehdotuksella ei olennaisesti hidasteta viranomaisten lähettämien oikeusturvan kannalta merkityksellisten postilähetysten kulkua. (Ks. HE 272/2016 vp ja PeVL 7/2017 vp).

2.2. Muita vaikutuksia tiedonsaantiin

Oikeusturvanäkökulmien lisäksi Vammaisfoorumi haluaa tuoda esille, että jakelun harventumisesta on myös muuta haittaa, joka kohdistuu erityisesti vammaisiin ihmisiin, joiden tiedonsaanti on postipalveluiden varassa. Monille toimitetaan esimerkiksi edelleen tiedonsaannin kannalta tärkeitä äänilehtiä. Äänilehti tarkoittaa äänitallennetta, jossa on kuunneltavissa alun perin tekstimuodossa ilmestynyt sanoma-, aikakaus- tai muu lehteä. Erityisesti aikana, jolloin yhteiskuntaamme koettelevat erilaiset murrokset ja kriisit, on ajantasainen tiedonkulku erityisen tärkeää.

3. Postipalveluiden esteettömyys ja saavutettavuus, § 43 ja § 48

YK:n vammaisyleissopimuksen edellyttää palveluissa muotoilua, joka soveltuu kaikenlaisille käyttäjille (ns. kaikille sopiva suunnittelu, tai design for all, ks. artikla 4 yleiset sopimusvelvoitteet). Lisäksi YK:n vammaisyleissopimus edellyttää ns. kohtuullisia mukautuksia, jotka turvaavat yhdenvertaisuuden toteutumisen yhteiskunnassa (Artikla 5 tasa-arvo ja yhdenvertaisuus). Postilaissa poikkeava postijakelu,

esimerkiksi liikuntaesteisen henkilön kotiin asti, on käytäntö, joka voidaan nähdä eräänlaisena kohtuullisena mukautuksena.

Poikkeavasta postinjakelusta säädetään postilaissa ja tarkemmin Liikenne- ja viestintäviraston määräyksessä (viestintäviraston ajalta) postilaatikkojen sijoittelusta. Postilain 43 §:n mukaan jakelupaikkaa määriteltäessä voidaan ottaa huomioon paikalliset olosuhteet tai postin saajan iästä tai terveydentilasta johtuvat henkilökohtaiset erityistarpeet. Henkilökohtaisista erityistarpeista postin saajan liikuntaesteisyys tai vähintään 75 vuoden ikä on otettava huomioon Liikenne- ja viestintäviraston 48 §:n mukaisessa määräyksessä tarkemmin määrätyllä tavalla. Määräyksessä henkilökohtaisia erityistarpeita koskee 8 §.

Eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä poikkeusjakelua koskevaan sääntelyyn esitettiin myös terminologisia muutoksia. Ehdotuksen mukaan § 48 puhuttaisiin liikuntaesteisyyden tai terveydentilan sijaan siis jatkossa liikuntarajoitteesta tai heikentyneestä toimintakyvystä. Vammaisfoorumi kannattaa terminologista tarkennusta, mutta ehdottaa käytettäväksi sanapariksi ”liikkumisesteisyys ja heikentynyt toimintakyky”. Tämä vastaisi paremmin vammaisten henkilöiden mahdollisten esteiden kirjoa. Tässäkin olisi silti tarpeen tarkentaa ja korostaa, että § 48:n käsitepari sisältää myös esimerkiksi näkövammaiset henkilöt. Näkövammaiset voivat vammansa johdosta olla usein tämänkaltaisen mukautuksen tarpeessa, mutta heitä ei välttämättä arkikielessä mielletä liikkumisesteiseksi, vaikka myös alentunut näkökyky tosiasiallisesti voi olennaisesti vaikeuttaa tai estää turvallisen liikkumisen.

Vammaisfoorumin tietoon on myös tullut, että poikkeavan postinjakelun saaminen on toisinaan ollut todella vaikeaa, ellei peräti mahdotonta. Käytäntönä on ollut, että muutosta tulee hakea netissä digitaalisesti. Tämä on hyvin ongelmallista, sillä kaikilla vammaisilla henkilöillä ei ole aina pääsyä digitaalisiin palveluihin ja/tai pankkitunnistautumiseen. Vammaisfoorumiin tietoon on tullut esimerkiksi tapaus, jossa edunvalvojana toiminut läheinen ei pystynyt muutoksesta tekemään netissä. Hän joutui jonottamaan hyvin pitkään postin asiakaspalvelussa, jossa vastaus oli lopulta, että he eivät voi auttaa vaan muutos on tehtävä netissä. Vammaisfoorumi katsoo, että ketään ei tulisi asettaa tällaisen limbotilaan, joka vaarantaa palveluiden saatavuuden ja vapaan tiedonkulun, asettaen monet ikääntyneet ja vammaiset hyvin eriarvoiseen asemaan muihin nähden.

Tästä johdosta Vammaisfoorumi ehdottaa postilakiin keskeiseksi palveluperiaatteeksi, että vaikka monet asiat voidaan hoitaa nykyisin ensisijaisesti verkossa, tulee myös muita saavutettavia asiointiväyliä olla saatavilla. Vammaisfoorumi ehdottaa, että saatavilla tulisi aikain olla kirjallinen lomake, puhelinpalvelu sekä henkilökohtainen palvelu ainakin joissakin posteissa. Tämä olisi johdonmukaista, sillä kun varsinaisia posteja on yhä harvemmassa paikassa, voisi näiltä edellyttää korkeampaa palvelutasoa.

Tämän keskeisen palveluperiaatteen kirjaamisen lisäksi, tulisi postilain 43 §:n 2. momenttiin tehdä seuraava lisäys: Pyyntöä jakelupaikan mukautuksesta tulee voida tehdä hakijalle soveltuvalla ja saavutettavalla tavalla.

Kokonaisuudessaan 2. momentti olisi tällöin seuraavanlainen:

Jakelupaikkaa määriteltäessä voidaan lisäksi ottaa huomioon paikalliset olosuhteet tai postin saajan iästä tai terveydentilasta johtuvat henkilökohtaiset erityistarpeet. Henkilökohtaisista erityistarpeista postin saajan liikuntaesteisyys tai vähintään 75 vuoden ikä on otettava huomioon Liikenne- ja viestintäviraston 48 §:n mukaisessa määräyksessä tarkemmin määrätyllä tavalla.

Pyyntöä jakelupaikan mukautuksesta tulee voida tehdä hakijalle soveltuvalla ja saavutettavalla tavalla.

Lisäksi toivomme tarkempaa kirjausta viranomaisten määräyksiin, että asiointi tulisi näissä tilanteissa voida hoitaa myös puhelimitse, paperisella lomakkeella ja/tai paikan päällä asioiden. Monikanavaisuus on keskeistä, jotta palvelu olisi saavutettava vammasta riippumatta. Tämä tarkennus tulisi vähintäänkin merkitä § 8 henkilökohtaisista erityistarpeista määräykseen postilaatikkojen sijoittelusta, tai muutoin huolehtia, että kaikille soveltuva asiointi olisi läpileikkaava ja aidosti toteutuva palveluperiaate.

4. Vammaisfoorumi esittää myös seuraavat ponnet:

- Lakiehdotuksen muutoksista on tehtävä vammaisvaikutusten arvio (VaVa), joka huomioi vammaisuuden kirjon ja erilaiset elämäntilanteet ja asumisratkaisut.
- Lakiehdotus sisältää perusoikeusherkkiä elementtejä, kuten oikeusturvaa ja tiedonsaantia – sitä olisi syytä käsitellä myös perustuslakivaliokunnassa.

5. Lisätietoja

Elias Vartio, Juridiskt ombud, SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder r.f.

Elias.vartio@samsnet.fi, 040 519 6598

Vammaisfoorumi ry

Helsingissä 30.5.2022

Sari Kokko	Anni Kyröläinen
puheenjohtaja	pääsihteeri